



## Latin C, valgfag

Supplerende materiale til vejledning til læreplanen

Cæsar & Tacitus – imperialismen og kulturmøder

*Dette forløb er tænkt som det andet forløb med originaltekst efter den indledende begynderfase med tilrettelagt tekst fx i forlængelse af forløbet med Catul og Ovid. Forløbet omfatter ca. 20 lektioner à 60 minutter, og eleverne arbejder med statarisk og kursorisk læsning af tekstuddrag fra Cæsars "Gallerkrigen" og Tacitus' "Germania" samt læsning af tekst i oversættelse. For at give eleverne en bredere indsigt i emnet læses der også sekundærlitteratur om de to forfattere. Forløbet dækker således læreplanens krav om læsning af både kernestof og supplerende stof. Dertil kommer, at forløbet er designet til samspil med andre sprogfag og med historie, således at eleverne bliver fortrolige med fagets muligheder i forhold til andre fag.*

### Indholdsfortegnelse

<b>Cæsar &amp; Tacitus – imperialismen og kulturmøder.....</b>	<b>2</b>
Andet forløb efter begynderfasen.....	2
Forløbsoversigt.....	3

# Cæsar & Tacitus – imperialisme og kulturmøder

## Andet forløb efter begynderfasen

Dette forløb er tænkt som det andet forløb med originaltekst efter den indledende begynderfase fx i forlængelse af forløbet med Catul og Ovid. Hvis det er tilfældet, så har eleverne på nuværende tidspunkt mødt alle de mest almindelige grammatiske fænomener både med hensyn til morfologi og syntaks. Dette forløb egner sig derfor godt til repetition og konsolidering af allerede kendt stof, men fordi eleverne nu skal læse prosa bliver der nu mulighed for at tale om, hvordan man skaber kohæsjon i lidt længere perioder på latin. De valgte tekstuddrag indeholder dog ikke voldsomt lange perioder, men der skal arbejdes med ledsætningstyper i dette forløb. I dette forløb skal eleverne også i højere grad stifte bekendtskab med ordbogsopslag, da tekststykkerne ikke vil være fuldt glosserede. Gyldendals røde ordbog *Latin-dansk* af T. Hastrup (1982) er fuldt tilstrækkelig.

Eleverne bliver i dette forløb blandt andet klædt på til at kunne arbejde med faget i samspil med andre fag. Hvis latin C er placeret i 2g, kan man med fordel indgå i det faglige samspil, der leder op til arbejdet med Studieretningsopgaven (SRO). Forløbets tema om imperialisme og kulturmøder vil meget nemt kunne passe sammen med historiefaget og de moderne sprogfag, hvor kolonisering/afkolonisering og postkoloniale studier i forvejen skal behandles. Latin C kan indgå i Studieretningsprojektet (SRP) i 3g, så eleverne skal gøres fortrolige med akademisk skrivning i faget, så de ikke af den grund fravælger faget som SRP-fag. Dette forløb afsluttes derfor med et lille projekt og et gruppeessay (evt. par), hvor eleverne blandt andet trænes i citatteknik og indholdsmæssig fortolkning. Eleverne skal også arbejde med peer feedback med henblik på at kunne stille kritiske spørgsmål til andres og eget arbejde; noget de skal kunne til det mundtlige forsvar af deres SRO (og SRP).

### Omfang af originaltekst:

Cæsar: ca. 3 sider, hvis man læser følgende uddrag af *Bellum Gallicum*: 1. bog: 1 (1-4), 6. bog: 13 (3-6), 14 (1-4), 16 (1-4), 17 (1-4) & 27 (1-5). Standardudgaven er Teubnerudgaven af W. Hering (Stuttgart og Leipzig 1992). I forløbsoversigten nedenfor anføres et forslag til, hvilke uddrag der læses statarisk og hvilke der læses kursorisk.

Tacitus: ca. 2 sider, hvis man læser følgende uddrag af *Germania*: kapitel 1, kapitel 4, kapitel 9 & kapitel 19 (1-3). *Germania* kan læses i Niels W. Bruun og Allan A. Lunds *Publius Cornelius Tacitus – Germaniens historie, geografi og befolkning* (i 2 bind), Århus 1974. Her er der indledning, tekst, paralleloversættelse, kommentarer og gloser. Kapitel 9-23 er grundigt glosseret af Henrik Boldt Jørgensen og man kan finde materialet på Thisted Gymnasiums hjemmeside for klassikere (<http://old.thisted-gymnasium.dk/klassiker/latin.htm>).

### Omfang af øvrig tekst:

Paralleloversættelser i forbindelse med arbejdet med originaltekst: Bo Grønbechs *Gallerkrigen af Gajus Julius Cæsar* (København 1967). Oversættelsen i Niels W. Bruun og Allan A. Lunds *Publius Cornelius Tacitus – Germaniens historie, geografi og befolkning*.

Øvrig tekst i oversættelse: Supplerende oversættelse af *Bellum Gallicum* fx kapitel 15 & 18 (1 side). Supplerende oversættelse af *Germania* fx kapitel 2 og 3, kapitel 5-8 & kapitel 17 og 18 (5 sider).

Sekundærlitteratur: Eleverne skal naturligvis vide lidt om Cæsar og hans politiske liv og hans begrundelse for at undertvinge Gallien. Eleverne skal ikke være eksperter i romersk historie generelt, men i forbindelse med at man i begyndelsen af latinforløbet arbejder med begyndertekster, kan man passende krydre den undervisning med en kort oversigt over de væsentlige perioder i romersk historie. Specifikt om Cæsar kan man fx anvende introduktionen til Gallerkrigen i Bo Grønbechs oversættelse (4 sider), Erik Christiansens *Romerrigets historie* (Aarhus 2007) kapitel 5 s. 93-99 (6 sider) og eventuelt siden om Cæsar på Ribe Katedralskoles hjemmeside for klassikere (<http://klassisk.ribekatedralskole.dk/latin.htm>). Eleverne skal også vide lidt om Tacitus og her kan man fx anvende den korte beskrivelse af Tacitus og hans forfatterskab på Ribe Katedral-

skoles hjemmeside for klassikere og man kan anvende kapitlet om Tacitus i Ole Thomsens *Veje til Rom* (Aarhus 2009) (8 sider). I *Gads Religionsleksikon* (1999) finder man et fint afsnit om keltisk religion, der også er nyttigt.

## **Forløbsoversigt**

Oversigten omfatter alle 20 lektioner i oversigtsform og nogle moduler beskrives detaljeret.

### **Lektion 1 – introduktion til Cæsar og politik i senrepublikken**

Eleverne har hjemme læst Erik Christiansens *Romerrigets historie* (Aarhus 2007) kapitel 5 s. 93-99 og i lektionen bliver de sat til at lave deres egne arbejdsspørgsmål til de seks sider (i grupper). Læreren forklarer først om spørgsmålstyper (fra det redegørende til det diskuterende niveau) og så starter arbejdet. Kapitlet er meget informationstungt (mange navne og årstal), så man kan bede eleverne koncentrere de fleste spørgsmål om Cæsar specifikt. Herefter udvælges de bedste spørgsmål i fællesskab og de besvares i fællesskab.

### **Lektion 2 – Intro til *Gallerkrigen* og statarisk læsning af 1. bog: 1 (1-4)**

Eleverne har hjemme læst Bo Grønbechs introduktion til Cæsar og til *Gallerkrigen* og de sider diskuteres i begyndelsen af modulet. Herefter repeteres forskellen på parataktiske og hypotaktiske konjunktioner og de relative pronomener repeteres også (der er nemlig en del i tekststykket). Herefter læses afsnittet i dansk oversættelse i fællesskab og klassen deles i to dele, der hver får ansvaret for en halvdel af stykket (grammatisk analyse og oversættelse).

### **Lektion 3 - Statarisk læsning af 1. bog: 1 (1-4) & statarisk læsning af 6. bog: 13 (3-6)**

Eleverne præsenterer deres arbejde fra sidste lektion og ved fælles hjælp skrives en færdig oversættelse og to helsætninger analyseres syntaktisk og morfologisk. Herefter diskuteres tekststykkets indhold (hvordan inddeler Cæsar de galliske folkeslag og hvad siger det om hans værdier og opfattelse af ”den Anden”?). Så læses tekststykket 6. bog: 13 (3-6) i dansk oversættelse og klassen deles i to dele, der hver får ansvaret for en halvdel af stykket (grammatisk analyse og oversættelse).

### **Lektion – 4 Statarisk læsning af 6. bog: 13 (3-6) og introduktion til keltisk religion**

Eleverne har hjemme læst fx *Gads Religionsleksikon* (1999) om keltisk religion og det lille afsnit diskuteres inden eleverne præsenterer deres arbejde fra sidste lektion og ved fælles hjælp skrives en færdig oversættelse og to helsætninger analyseres syntaktisk og morfologisk. Herefter bliver eleverne bedt om at finde eksempler på transparente ord i tekststykket (jf. 2.2. i læreplanen om ”latin i de europæiske sprog”) og anføre, hvilke moderne sprog de kender ordene igennem. Efter den sproglige øvelse diskuteres, hvilken funktion druiderne har haft i de galliske/keltiske samfund.

### **Lektion 5 - Statarisk læsning af 6. bog: 14 (1-4) og repetition af ledsætningstyper**

Inden eleverne sættes i gang med tekststykket, introducerer/repeterer læreren de forskellige ledsætningstyper, for det bliver det grammatisk fokus i de næste lektioner. Herefter læses afsnittet i dansk oversættelse i fællesskab og klassen deles i to dele, der hver får ansvaret for en halvdel af stykket (grammatisk analyse og oversættelse).

### **Lektion 6 - Statarisk læsning af 6. bog: 14 (1-4) og statarisk læsning af 6. bog: 16 (1-4)**

Eleverne præsenterer deres arbejde fra sidste lektion og ved fælles hjælp skrives en færdig oversættelse og alle ledsætninger findes og typen bestemmes. Herefter diskuteres tekststykkets indhold (fortsat om druiderne). Så læses tekststykket 6. bog: 16 (1-4) i dansk oversættelse Man kan også lade dem læse kapitel 15 i oversættelse) og klassen deles i to dele, der hver får ansvaret for en halvdel af stykket (grammatisk analyse og oversættelse – især med fokus på ledsætninger).

## **Lektion 7 - Statarisk læsning af 6. bog: 16 (1-4) og statarisk læsning af 6. bog: 17 (1-4)**

Eleverne præsenterer deres arbejde fra sidste lektion og ved fælles hjælp skrives en færdig oversættelse og alle ledsætninger findes og typen bestemmes. Herefter diskuteres tekststykkets indhold (om keltiske menneskeofringer – man kan supplere med romerske menneskeofringer (gladiatorkampenes oprindelige funktion)). Så læses tekststykket 6. bog: 17 (1-4) i dansk oversættelse og klassen deles i to dele, der hver får ansvaret for en halvdel af stykket (grammatisk analyse og oversættelse – især med fokus på ledsætninger).

## **Lektion 8 - Statarisk læsning af 6. bog: 17 (1-4) og kursorisk læsning af 6. bog: 27 (1-5)**

Eleverne præsenterer deres arbejde fra sidste lektion og ved fælles hjælp skrives en færdig oversættelse og alle ledsætninger findes og typen bestemmes. Herefter diskuteres tekststykkets indhold (*interpretatio Romana*) og kapitel 18 læses i oversættelse. Eleverne skal ikke snydes for Cæsars ”interessante” digression om de underlige dyr oppe i Germanien. Især elgene, der læner sig op ad træerne, når de sover (*sic!*), er forunderlige. Tekststykket 6. bog: 27 (1-5) anvendes først til repetition af ledsætningstyper og verbalformer, og så kan man tale om germanske elge.

## **Lektion 9 – Introduktion til Tacitus og til *Germania***

Eleverne har hjemme læst kapitlet om Tacitus i Ole Thomsens *Veje til Rom* (Aarhus 2009) og i lektionen bliver de sat til at lave deres egne arbejdsspørgsmål til de otte sider (i grupper). Dette er en god øvelse i at lave en fokuseret læsning, når man arbejder med sekundærlitteratur, så eleverne vil blive bedt om at koncentrere deres spørgsmål om Tacitus’ liv og om *Germania* specifikt. I Ole Thomsens kapitel står der i sagens natur også meget om Tacitus’ andre værker, men det skal eleverne så se bort fra. Herefter udvælges de bedste spørgsmål i fællesskab og de besvares i fællesskab.

## **Lektion 10 – Statarisk læsning af kapitel 1 af *Germania***

De tekstuddrag, der er valgt, rummer ikke nye grammatiske problemstillinger i forhold til, hvad eleverne har mødt hos Cæsar. Det betyder at man kan fokusere på at konsolidere elevernes kendskab til morfologi og syntaks og fortsat fokusere på ledsætningstyper. Det er også oplagt at lade eleverne arbejde med transparente ord.

I begyndelsen af lektionen læses kapitel 1 i dansk oversættelse og så læser klassen hele kapitlet på latin (syntaktisk og morfologisk analyse og oversættelse). Altså ikke noget med opdeling i grupper, for elever skal også prøve at arbejde med lidt længere sammenhængende tekster. Det tager resten af modulet og måske også lidt af næste modul.

## **Lektion 11 - Statarisk læsning af kapitel 1 af *Germania* & læsning af kapitel 2 og 3 i oversættelse**

Eleverne får lidt tid til at blive færdige med kapitel 1 og herefter præsenterer eleverne deres arbejde og ved fælles hjælp skrives en færdig oversættelse og alle ledsætninger findes og typen bestemmes. Herefter diskuteres tekststykkets indhold (sammenligning med Cæsars indledningsafsnit og så omtaler Tacitus også Jylland og de danske øer indirekte i stykket). Kapitel 2 og 3 læses i fællesskab på klassen i oversættelse og her omtales germanernes ”racerenhed” og Tacitus beretter også, at Odysseus vistnok har besøgt germanerne.

## **Lektion 12 - Statarisk læsning af kapitel 4 af *Germania***

I begyndelsen af lektionen læses kapitel 4 i dansk oversættelse og så læser klassen hele kapitlet på latin (syntaktisk og morfologisk analyse og oversættelse). Det tager resten af modulet.

## **Lektion 13 - Statarisk læsning af kapitel 4 af *Germania* & læsning af kapitel 5-8 i oversættelse**

Eleverne præsenterer deres arbejde fra sidste lektion og ved fælles hjælp skrives en færdig oversættelse og alle ledsætninger findes og typen bestemmes. Herefter diskuteres tekststykkets indhold (mere om ”racerenhed” og germanernes udseende) og kapitel 5-8 læses i oversættelse (her beretter Tacitus blandt andet om landets udseende og det lavtstammede kvæg - men ingen elge - og om hellige kvinder).

## Lektion 14 – Kursorisk læsning af kapitel 9, læsning af kapitel 17-18 i oversættelse & statarisk læsning af kapitel 19 (1-3)

Kapitel 9 indeholder tre kortere sætninger i begyndelsen som egner sig fint til grundig syntaktisk analyse. Derefter læses kapitlet i oversættelse og indholdet diskuteres (germanernes guder, som kaldes Mercur, Hercules og Mars – og så dyrker de åbenbart også Isis). Kapitel 17-18 læses i fællesskab som optakt til kapitel 19. Her deles klassen så i to dele, der hver får ansvaret for en halvdel af kapitlet.

## Lektion 15 - Statarisk læsning af kapitel 19 (1-3)

Eleverne får yderligere tid til at arbejde med kapitel 19 og derefter skrives en færdig oversættelse. Indholdet (hvordan germanske er meget dydige, og om straffen, hvis de ikke er . . . Her er der en slet skjult kritik af romerske forhold.).

## Lektion 16 – Introduktion til det lille gruppeprojekt (evt. i samspil med andre fag)

De følgende tre lektioner (16-18) afsættes til at eleverne kan besvare følgende opgave i grupper (evt. i par):

Skriv en artikel (1000-1200 ord), hvor I med udgangspunkt i teksterne nedenfor besvarer følgende:

- Skriv et kort redegørende afsnit om Cæsar og *Gallerkrigen* (husk at dokumentere jeres kilder)
- Oversæt den latinske tekst, hvor Cæsar taler om germanerne, til dansk (version).
- Lav en syntaktisk og morfologisk analyse af denne sætning: ”Intra annum vero vicesimum feminae notitiam habuisse in turpissimis habent rebus”.
- Med udgangspunkt i originalteksten og den oversatte tekst (6. bog kapitel 19) skal I diskutere, hvordan Cæsar og Tacitus beskriver henholdsvis gallernes og germanernes kønsmoral og hvad det fortæller os om romernes forhold til ”barbarerne”. Inddrag også andre tekstuddrag fra Cæsar og Tacitus (husk nøjagtige citater og referencer).

## Tekster til gruppeopgave

### Cæsars *Gallerkrigen* 6. bog, kap. 21 (uddrag)

21. Qui diutissime impuberes permanserunt, maximam inter suos ferunt laudem: hoc ali staturam, ali vires nervosque confirmari putant. Intra annum vero vicesimum feminae notitiam habuisse in turpissimis habent rebus; cuius rei nulla est occultatio, quod et promiscue in fluminibus perluuntur et pellibus aut parvis renorum tegimentis utuntur magna corporis parte nuda.

### Cæsars *Gallerkrigen* 6. bog, kap. 19

19. Ved indgåelse af ægteskab bliver der foretaget en vurdering af hustruens medgift, og hendes mand skal så af sin egen formue udrede tilsvarende værdier, som lægges til medgiften. Det samlede beløb forvaltes under eet og renterne må ikke røres. Ved den ene ægtefælles død arver de efterlevende begges andele, tillige med udbyttet fra den tid de har været gift. Mændene har hals- og håndsret over deres hustruer såvel som over børnene; når en familiefader af fornem slægt er død, samles hans slægtninge, og hvis der opstår nogen mistanke i forbindelse med dødsfaldet, underkaster de hustruen pinligt forhør ligesom man gør med slaver, og hvis der bliver opdaget noget, bliver hun pint ihjel med ild og andre former for tortur. Begravelserne foregår med en efter galliske forhold overordentlig stor pragt og bekostning; alt hvad de mener den afdøde har sat pris på, bliver kastet på bålet, også husdyr, ja, endnu ned mod vor tid afsluttede man ligbegængelsen med at lade de slaver og undergivne, som man vidste den afdøde havde holdt særligt meget af, brænde på bålet sammen med deres herre.

(oversat af Bo Grønbech, 1967)

## Lektion 19 – Peer feedback og aflevering af færdigt produkt

Eleverne udveksler nu artikler og giver hinanden feedback efter følgende model:

”I bytter nu jeres artikel med en anden gruppe og undersøger, om den gruppes artikel faktisk besvarer alle de stillede delspørgsmål. Vær konstruktivt kritiske! I skal især fokusere på artiklens redegørende og diskuterende afsnit. Har de husket citater og referencer? Inddrager de supplerende tekster i deres diskussion? Kan I følge argumentationen i det diskuterende afsnit?(I får 20 minutter til denne del).

Så mødes I med den anden gruppe og I giver så hinanden feedback på skift. I får 20 minutter i alt. Derefter retter I de mangler, der eventuelt måtte være i jeres egen artikel, og afleverer jeres færdige artikel. I næste modul får I så feedback af mig.”

## **Lektion 20 – Lærerfeedback**

Læreren har læst artiklerne og giver nu hver gruppe mundtligt feedback (ca. 10 minutter per gruppe).

Bemærkninger: Hvis man arbejder sammen med andre fag er det oplagt at bede eleverne inddrage materiale fra de deltagende fag og fx lad eleverne diskutere, i hvilket omfang beskrivelsen af ”de fremmede” har ændret sig fra Cæsars og Tacitus’ beskrivelser til de beretninger vi har om kulturmøder i forbindelse med den europæiske kolonisering og imperialisme.